

15 տարի առաջ կրնար մտքէն անցընել թէ որ պիտի գայ յորում քահանայք իրենց սրբազան զգեստներովը խաչելութեան հետ մէկտեղ շինաց բազմամարդ քաղաքներէն մէկուն մէջ պիտի քալեն, բոլոր կռապաշտներուն զարմանք պատճառելով: Բայց ահա Բստուած այսպիսի մեծ գործ մը այսօրուան օրս ուզեց ու կատարեց, իր կամացը գործիք առնելով Վաղղիոյ տէրութիւնն ու ընտիր պաշտօնէից խումբ մը:

Վաղղիոյ տէրերը կը տեսնեն մեր հանդէսները, մեր արարողութիւնը, և եկեղեցւոյն փառաւորութիւնը, կը զարմանան, շատն ալ կը գովեն. և թէ որ հիմկուհի մայ դեռ կարողութիւն չունին մեր սուրբ կրօնքը ընդունելու, բայց վար զարնելով ալ չեն խօսիր իբրեւ անարգ, ատելի ու ֆեսական բան մը. այս բանս Վիանկ-նանի մէջ աւելի յայտնի կը տեսնուի: Բստ մէն բաներուս նախանձողներ ալ չեն պակսիր, բայց այս կուսակցութիւնը այնչափ ոյժ չունի: Աղղափառաց յառաջագիւտութիւնը նորաղանդից միշտ գրգիռ մըն է որ իրենք ալ շինաց մէջ իրենց ուսումը տարածեն: Բաց'ի զանազան ժողովարաններէն, զորս Վամհա քաղաքին մէջ ունին, քաղաքներ և գեղերը կը վազեն, առատ առատ աստուածաշունչներ կը բաժնեն, նոյնպէս շինաց լեզուովը թարգմանուած ուրիշ այլ և այլ գրքեր ալ: Երբեմն գեղերու ու քաղաքներու մէջ բազմութեան առջև ալ կը քարոզեն, ուսկից ժողովուրդը ուրիշ բան չհասկընար, բայց միայն քանի մը բարոյական իմաստներ: Ետ անգամ կ'ըլլայ որ իրենց քարոզները կը լսեն նաև ուղղափառ կրօնքի և կամ խոստովանութեան դէմ խօսելով, թէպէտ և հասարակ ժողովուրդը խորհրդական խոստովանութեան և ոչ անունը գիտէ. քարոզէն վերջը գիրքերը կը բաշխեն. շատ անգամ ծառային ձեռքով կը ցրուեն գիրքերը, և անանկով կատարած կը համարին իրենց առաքելութիւնը:

Վաղղաքացի և գեղացի չինացիք առնց իրենց լեզուովը Ֆառաշէն կ'ըսեն՝

որ գիրք բաժնող ըսել է. զիրենք տեսնելու կը վազեն անցնելու ատեննին, կը ծիծաղին և դիւրին է ենթադրելը թէ առած գրքերնին առ ինչ կը գործածեն:

Վիանկ-նան քաղաքին մէջ նորաղանդից քարողութեան կերպը աւելի որսորդութեան կը նմանի. իրեք չորս փառաւոր նաւակներու մէջ կը նստին, հետերնին ունենալով իրենց կինն ու տղաքը, և որսի հրացաններն ալ ձեռուրնին: Երբեմն գեղ մը կամ քաղաք մը կը հանդիպին, ուր սուրբ գրոց օրինակներ բաժնեւէն ետքը, նորէն իրենց զուարճութիւնն և որսը առաջ կը տանին, և ասով իրենց առաքելական քարողութեան պաշտօնը կատարած սեպելով՝ ենթադրեալ դարձի եկողներուն առնանքը կը նշանեն, և իբրեւ նորաղանդութեան յաղթանակ մը կը հրատարակեն:

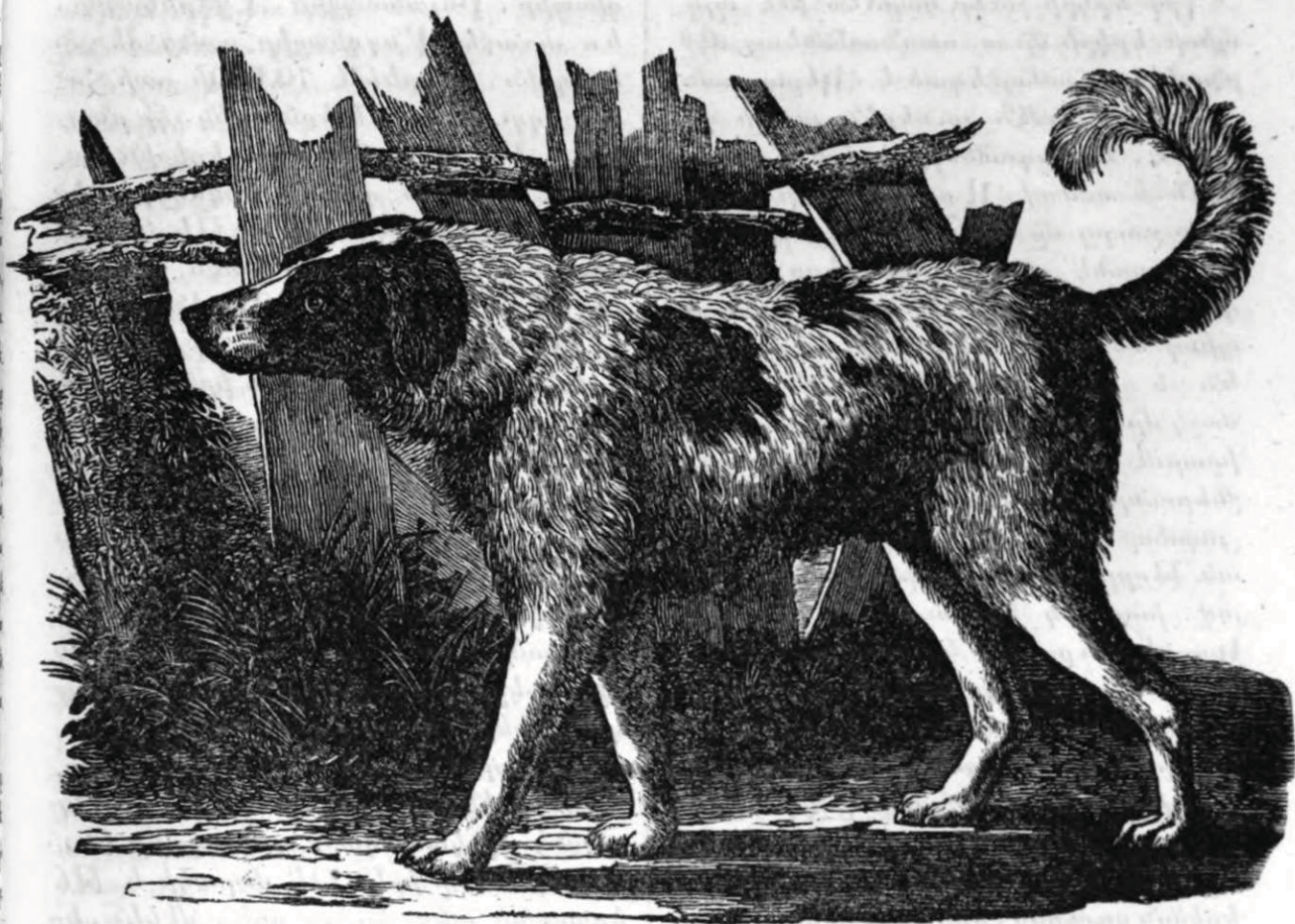
Որչափ տարբեր է այս կերպը ուղղափառ եկեղեցւոյ քարողչացը բանեցուցած կերպէն, որուն նոյն իսկ այն կողմերէն դարձող բարեսէր նորաղանդները զարմացմամբ կը վկայէին մեզի և կը նախանձէին, ցաւելով իրենց քարոջչացը անձնասէր քան քրիստոսասէր գնացիցը վրայ:

ԲՆԱԿԱՆՔ

ԿԵՆԻԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նոր երկրի Ծոռն:

Ծոռներու ցեղին մէջ Վոր երկրի Ծոռն ըսուածը աւելի ազնիւ սեպուած է. վասն զի թէ տեսքովը և թէ մարդկանց ըրած ծառայութեամբքը վեր է քան իր տեսակին ուրիշ չները, և Վանգրահեր՝ կոչուածէն ալ աւելի օգտակար: Երաւ է որ գանգրահերը իր տիրոջը վրայ ունեցած սիրովը կամ ընտանութեամբ մեծ օգնութիւն է անոր ու այլ և այլ ձախորդութեանց մէջ ա.

Նոր երկրի շուն.

պաւէն, յաջողութեանց ժամանակ ալ իրեն զուարթ բնութեամբը կը զուար-
ճացնէ զմարդ, ու ցաւոց մէջ ալ իր
հաւատարմութեան ցոյցերովը կը մխի-
թարէ. բայց վտանգներ ալ կը հանդի-
պին որոնց մէջ չի կրնար իր տիրոջը օգ-
նել: Բնդհակառակն՝ Նոր երկրի Շուն-
նը, վտանգներու պահապան մըն է ու
զօրաւոր ազատարար. իր օգնութիւնը
մարդկայինէն շատ աւելի է, և իր աղէ-
կութիւնը-ան է որ չէ թէ միայն իր տի-
րոջը, հապա առ հասարակ ամէն մարդու
միօրինակ կ'օգնէ ինչ բանով որ կրնայ
օգտակար ըլլալ. զանգրահեւրաւանձին
մարդու մը միայն բարեկամ է, իսկ Նոր
երկրինը բոլոր մարդկութեան. միայն
Բլայեանց կամ Ս. Բեռնարդոսի՝ լե-

1 Ալպեանց կամ Ս. Բեռնարդոսի շներուն
պատկերն ու պատմութիւնը տես Բազմազան
ՓԱ հատորը էջ 198:

րան վրայ եղած շուներն են որ ասկէ ա-
ւելի գերազանց յատկութիւնք ունին:

Այս ցեղ շունը, ինչպէս անունէն
ալ կ'իմացուի, Նոր երկրի ըսուած կըղ-
զւոյն մէջ կը գտնուի, և դժուար ալ
է գտնելը իրեն ուրիշ սեպհական եր-
կիր մը: Իսկ Նոր երկրի կղզին՝ սրբոյն
Լաւրենտիոսի պարանոցին քովերը կ'իյ-
նայ, Լապրատորի, Վանատայի մէջտե-
ղը, և հասարակածին մօտիկ: Բնբեր,
լեռնոտ, ու ճախնային երկիր մըն է
ասիկայ, ու միշտ թանձր մառախուղով
ծածկուած. ձիւնն ալ չորս կողմը պա-
տած, ու տարւոյն մեծ մասը կարգէ
դուրս ցուրտ կ'ըլլայ հոն: Բնուակները,
գետերը ու մօրուտները այնչափ շատ ու
ընդարձակ են որ 120 փարսան երկայ-
նութեամբ և 66 ալ լայնութեամբ
կղզւոյն երրորդ մասին մակերևութը
միշտ ջրով ծածկուած է:

Նոր երկրի շունը կարծես թէ այդպիսի երկրի մը ու սառնամանեաց մէջ բնակելու համար եղած է : Երպարանքը ուրիշ ամէն շուներէն աւելի վըսեմ է , և անգամները աւելի հաստատուն և ուժով : Սրան թանձր ու երկայն բուրդ մը ունի , որն որ ցուրտէ կը պաշտպանէ զինքը . թաթերը կարգէ դուրս կազմուածք մը ունին , լայն ու պինդ են ոտքին ներքանքն ալ տափակ են և մատերուն միանալուն տեղը մաշկ մը ունի , որով մատերը շատ աւելի իրարմէ հեռու կ'իյնան քան ուրիշ ցեղ շներունը : Իր այս կազմուածքը շատ յարմար է լողալու համար . և որովհետեւ թոքը շատ զօրաւոր է , ուստի լողալով խորունկ ջրերու մէջ կ'ընկղմի : Կարգէ դուրս ոյժ և արագութիւն կը ցուցնէ ալիքները ճեղքելու համար , ու ջուրին երեսը կենալու կամ խորունկը երթալու ունեցած ճարտարութիւնը այնչափ է , որ կրնանք զինքը երկակենցաղ կենդանեաց կարգը սեպել , նոյնպէս յայտնի կ'երևայ այս բանս իր երկայն ցուրկին , բրդոտ ականջներուն , մորթին վրայ՝ որ երբեմն սև ու երբեմն ալ մոխրագոյն կ'ըլլայ . լայն ու մազոտ թաթերուն , ծանր քալուածքին , ուժին ու արագութեանը համար ալ երբեմն բևեռային արջ կը կոչուի : Երբա՞ծ կերակուրներն ալ ընդհանրապէս երկրին մէջ գտնուած ձկուներն են :

Սպիտի ճարտար ու միանգամայն առողջ կազմութեամբ , որ մարդկանց համար ալ ամենահարկաւոր է , կենդանի մը չէր կրնար դատարկ ու անօգտակար կերպով մնալ այնպիսի երկրի մը մէջ ուր բնութեան ամենեւին մէկ առատութիւնը չտեսնուիր , և ուր մարդիկ ստիպուած են ապրելու համար ամէն տեսակ աշխատութեան ձեռք զարնել : Նոր երկրի շունը իբրեմաքացիք և կարմիր չնդինները , որոնք կղզւոյն մէջ ամենէն աւելի աղքատներն ու զորմեղները կը սեպուին , այլ և այլ անասնոց պէս բեռան կամ ճամբորդութեան համար կը գործածեն . նոյնպէս նաև Եւրոպացիք ալ , ինչպէս Վաղ-

ղիացիք , Իւլանտացիք , Վմերիկացիք , ևս առաւել Նիգղիացիք որոնց ձեռքն է կղզին , և գրեթէ 70,000ի չափ հոգի կղզւոյն արևելեան դին կը բնակին : Եւ շուներն են որ երկրին խորերը , այսինքն դէպ 'ի ծովեզերք , կը քաշեն կը տանին նաւարկութեան կամ ձկնորսութեան համար ամէն հարկաւոր եղած փայտերը : Արոհնականտիոյ ու Վամչատքայի շուներն ալ այսպիսի աշխատութիւններ կ'ընեն իրենց տիրոջը , բայց անոնց Նոր երկրի շանց հետ ունեցած տարբերութիւննին աշխատասէր սպասաւորի մը և անհնազանդ գերւոյ ծառայութեանց կը նմանի : Արոհնականտիոյ , Վամչատքայի և Եւքիմացւոց շուները բախիրին լծուած չլծուած , շատ անգամ ամէն ուժերնին կը բանեցընեն բախիրը կամ գլխիվայր դարձնելու և կամ ջախջախելու համար , որպէս զի աշխատութեան խաղասին . օրինակի համար , եթէ շունը տեսնէ որ կառավարը գաւազանը թողուցեր է , որ իրեն Պէ՛ մօրակի և թէ երասանի տեղ կը ծառայէ , մէկէն կը սկսի ուժով վազել որպէս զի որչափ կարելի է տէրը գաւազանէն հեռացընէ . և երբոր վախճանին հասնի՝ կ'երթայ կառքով կը զարնուի ինչ տեղոյ որ հանդիպի , և կամ փոսի մը մէջ կը նետուի : Նիգհակառակն Նոր երկրի շուները կը ջանան իրենց տիրոջը հնազանդելու և ամէն հնարք կը բանեցընեն անոր օգնելու համար . ճարտարմտութիւննին ու բարեսրտութիւննին կարգէ դուրս է . չորս շուն բախիրի մը լըծուած , չորս հարիւր լիպրէ փայտէն աւելի ամենայն արագութեամբ կը քաշեն կը տանին խել մը մղոն տեղ , և պէտք չէ որ կառավարը ամէն անգամ հետերնին ըլլայ , բաւական է իրենց ցուցնէ թէ ինչ ճամբով պիտի երթան և ուր պիտի կենան : Իմօղջ բեռը կըրնայ մարդ իրենց հաւտալ . կ'երթան կը հասնին իրենց տեղը առանց ամենեւին ճամբան կենալու , այնպէս՝ իբրեւ թէ տիրոջը աչքը միշտ իրենց վրայ ըլլար , և մօրակով կողերնուն զարնէր : Եւ

ուերնին ձգեւնուն պէս նոյն ճամբով նորէն անտառը իրենց տիրոջը կը դառնան այնպիսի ուրախութեամբ որ կարծես թէ ուրիշ բեռ մըն ալ կ'ուզեն . երթանին ալ դառնաւնին ալ ամենաքիչ ժամանակի մէջ կը լինցնեն : Ս'իայն իրենց ճամբայ ելլելու միջոցին ու դառնալու ատեննին պէտք է քիչ մը կերակուր տալ :

Սոր երկրի շունը ուրիշ տեղուանք ալ տարուած է , և ամէն տեղ իր զարմանալի յաջողակութիւնը ցըցուցած . քիչ մը վարժութեամբ կը սորվի ջուրին մէջէն այլ և այլ տեսակ բաներ հանել , և մասնաւորապէս խղճուելու վտանգէն զմարդիկ խալըսել . կրթութեամբ կարգէ դուրս ընտանութիւն և սէր կ'երեցնէ տիրոջը վրայ : Վարժես թէ միշտ աշխատութիւնը աչքին առջեւն է , և ընելու պարտքը կը մտածէ . անդադար ջուրին ընթացքը կը դիտէ , և առանց մէկու մը նշանին , հանելու կամ խալըսելու բան մը տեսածին պէս մէկէն ջուրը կը նետուի . նաւահանգիստները , ջրանցքները ու առուակները ասկէ աւելի ապահով ու արթուն պահպան մը չեն կրնար ունենալ . բեռնաւորեալ նաւերու պահպանութեանն ալ լաւ կու գայ ու զէնք մըն է յուզկահարաց դէմ :

Այլ և այլ դիպուածներ կը պատմուին աս շանս վրայօք , որոնք իր ճարտարմտութիւնը ու եռանդը կը ցուցնեն : Ալեկոծութեան միջոց , յորում ամէն մարդ իր կեանքը խալըսել կը մտածէ , սա կը դիտէ թէ ինչպէս ուրիշի կըրնայ օգնել . վտանգը տեսնելով և կամ ուրիշի մը ունեցած կարօտութիւնը իմանալով մէկէն ծով կը նետուի , անոր օգնութեան հասնելու համար : Աղած է երբեմն որ զուարճութեան համար լողացող մը կը տեսնէ շուն մը որ իր քովը կու գայ , վասն զի կենդանին հեռուանց տեսնելով զլողացողը և կարծելով թէ վտանգի մէջ է՝ օգնելու կը հասնի , և չբաժնուիր իրմէ՝ մինչև որ ցամաք չելլէ : Արբեմն ճանապարհորդ մը առուակէ անցնելով , իր շանը բերանը թուղթ

մը կը տեսնէ , զորն որ ինքը առանց իմանալու ջուր ձգեր էր : Վիպուած մըն ալ պատմենք որով աղէկ կ'իմացուի այս շանս ունեցած յատկութիւնքը :

Աթը-տասը տարուան երկու տղաք օր մը Անտրայի մէջ կը զուարճանային ջուրին վրայ քար խաղալով . ասոնցմէ մէկը պատահամբ ջուրին մէջ կ'իյնայ կը խրի , ընկերը կը ջանայ զինքը խալըսել , բայց վերջապէս երկուքն ալ ջուրին մէջ կը ծածկուին . ժողովուրդը ճար մը կը մտածէր ան խեղճերուն օր երբեմն երբեմն ջուրին վրայ կը տեսնուէին , բայց որովհետեւ ջրանցքը խոր էր ու մօտերը նաւակ մը չէր տեսնուեր , խեղճերը վտանգի մէջ էին . եկաւ Սոր երկրի շուն մը , հագիւ թէ իմացաւ եղածը , մէկէն ջուրին մէջ նետուեցաւ , ու շուտ մը դուրս ելլելով տեսնուեցաւ տղոցմէ մէկուն զգեստէն բռնած , բայց տղան ինկաւ պատահամբ , շունը նորէն ընկղմեցաւ և աւելի ևս եռանդեամբ փնտռելով դէպ 'ի եզերք կու գար . ցամաք հասաւ ու գլուխը վեր առաւ , երկընցուց հանդիսականներուն իր բեռը . և երբոր տեսաւ զանիկայ ապահով հանդիսականաց ձեռքին մէջ , գնաց երկրորդ տղան խալըսելու ու սկսաւ փնտռել . իր առջի ջանքը անօգուտ եղաւ և քիչ ատենէն ջուրին վրայ ելաւ շունչ առնելու համար . չյուսահատեցաւ , նորէն ընկղմեցաւ ու պարծանքով մը ելաւ վզին վրայ տղան բռնած զորն որ մահուան ձեռքէն ազատեր էր . և երբոր ցամաք հասաւ իր բեռովը , գետին դրաւ տղան , և իմանալով որ իր պաշտօնը լմնցեր էր , մէկէն հեռացաւ , կարծես թէ ժողովրդեան ծափահարութենէն փախչելու համար :